

РОЗДІЛ 5

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ

*Адамська З.М.,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології розвитку та консультування,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
(м. Тернопіль)*

ВЧИТЕЛЬ ЯК ФАСИЛИТАТОР ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ УЧНЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Сучасна глобальна криза, яка, на жаль, не обминула жодної зі сфер людського життя, актуалізувала чимало проблем вітчизняної освіти. Уже стало зрозуміло, що попри послідовні дії, спрямовані на оновлення, модифікацію мети, змісту, організації, форм і методів навчання та виховання, освітня система виявилася не готовою до нових нестандартних і непередбачуваних суспільно-історичних умов. Сучасні виклики вказують на необхідність більш кардинальних впливів, які сприятимуть зміні способів діяльності, життя, стилів мислення тощо. З огляду на це особливої актуальності набуває переосмислення цінностей сучасної освіти і її переорієнтація з об'єктної парадигми, в контексті якої учень строго слідує приписам дорослих, а свобода обмежується можливістю конструювати тільки способи засвоєння і відтворення строго визначеного матеріалу, на суб'єкту, в якій учень має можливість визначати способи вирішення не тільки репродуктивних, але й творчих завдань, що сприяє становленню толерантної і одночасно відповідальної особистості (О. Г. Асмолов, Г. О. Балл, І. Д. Бех, Є. В. Бондаревська, В. П. Зінченко, П. В. Лушин, В. І. Слободчиков, Г. К. Радчук, О. Б. Старовойтенко, В. О. Татенко та ін.).

Ще на початку ХХ ст. О. Г. Асмолов наголошував на основних ціннісних орієнтирах сучасної освіти: «від діагностики відбору – до діагностики розвитку; від адаптивно-дисциплінарної моделі засвоєння сукупності знань і навичок – до народження образу світу у спільній діяльності з дорослими і ровесниками; від інформаційної когнітивної педагогіки – до смислової ціннісної педагогіки; від технології навчання за формулою «запитання без відповідей» – до життєвих задач і пізнавальної мотивації дитини; від «завченої безпорадності» дитини – до

надситуативної активності і постановки надзадач; від уроку як авторитарного монологу – до уроку як співпраці і співтворчості; від мови адміністративних «приписів» – до мови «домовленостей» і «рекомендацій»; від школоцентризму – до дитиноцентризму і, зрештою, від культури корисності – до культури гідності»[1, с. 471].

Так само Г.К. Радчук зауважує, що, «на відміну від інструментально орієнтованого навчання, яке забезпечує трансляцію, відтворення і засвоєння знань, умінь, технологій (когнітивно-інформаційна та компетентнісна парадигми) і тому є вторинним стосовно процесів розвитку особистості, освіта повинна, перш за все, орієнтуватися на становлення цілісної особистості, забезпечувати її органічність і неповторність (особистісна і культурологічна парадигми)» [2, с. 84].

У цьому контексті сутнісним завданням освіти сьогодні постає допомога молодій людині в налагодженні діалогу з іншими культурами, іншими людьми, аби почути їх, осмислити і відчувати їхні цінності, прислухатися до власного внутрішнього голосу, усвідомити себе і сенс свого існування та визначити своє місце в культурі, а, отже, і в житті. Оскільки вчитель проживає ці умови у стосунках з учнем, він стає його супутником – фасилітатором, а його роль повинна бути супроводжувальною – фасилітативною.

Зокрема, К. Роджерс розглядає фасилітацію і як дію, і як філософію – основоположний момент у створенні повноцінно функціонуючої особистості. Така особистість вирізняється відкритістю власному досвіду (їй доступне усвідомлення власних переживань, почуттів, відсутні захисти і бар'єри), екзистенціальне переживання (життєве налаштування на позицію учасника і спостерігача плинного процесу досвіду, а не його контролера), довіра до власного Я (робить те, що вважає правильним саме в даний момент). Вона відчуває впевненість у тому, що її дії в тій чи іншій ситуації будуть відповідними, зрозумілими і обґрунтованими, але не може передбачити заздалегідь, як саме вона поведеться [4].

Однак для того, щоб бути фасилітатором розвитку інших, вчитель повинен стати, передусім, фасилітатором свого власного саморозвитку: зрозуміти і прийняти самого себе; усвідомити власні цілі і прагнення; розвивати особистісну відповідальність, впевненість у собі, почуття власної гідності, творчість; вчитися відкрито висловлювати власні почуття й переживання, з одночасною готовністю приймати та розуміти почуття іншої людини – вірити у її здібності і довіряти можливостям її саморозвитку. Як зазначає К. Роджерс, стосунки, які фасилітують особистісне зростання і внутрішню свободу, відзначаються щонайменше трьома важливими якостями: конгруентністю – істинністю, щирістю, здатністю слухати свій внутрішній світ і готовністю при

цьому прийняти його таким, яким він є, не ховаючись за штучним «фасадом»; безумовним позитивним ставленням – щирим, беззастережним і безоцінним прийняттям клієнта; емпатійним розумінням – сприйманням почуттів і особистісних сенсів, властивих у кожен момент клієнтові, розумінням їх. Саме емоційне співпереживання відіграє роль визначальної умови особистісного зростання, емпатія створює умови для розкриття і розвитку людини, робить її відкритою до змін і є формою прояву поваги і визнання [3].

Таким чином, однією з найважливіших функцій сучасного вчителя впевнено можна назвати фасилітацію, яка полягає у сприянні процесу особистісного зростання учня, здатного до самозмін та саморозвитку.

Список використаних джерел

1. Асмолов А. Г. По ту сторону сознания: методологические проблемы неклассической психологии. М. : Смысл, 2002. 480 с.
2. Радчук Г. К. Аксиологічні засади розвитку сучасної вищої освіти. *Психологія особистості*. 2015. №1 (6). С. 81 – 89.
3. Роджерс К. Вчитися бути вільним. *Гуманістична психологія: Антологія*: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів: у 3-х т. [упоряд. Роман Трач (США) і Георгій Балл (Україна)]. К. : Університетське видавництво «Пульсари», 2001. С.38-61
4. Роджерс К., Фрейберг Д. Свобода учится. М. : Смысл, 2002. 527 с.

*Андрійчук І. П.,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології розвитку та консультування,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
(м. Тернопіль)*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Розвиток України та її суспільної свідомості сьогодні напряму залежить від вмотивованих особистісно-зрілих фахівців своєї справи, одним із чинників становлення яких є освітньо-виховний процес закладів вищої освіти. Особливу роль у трансформаціях в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства відіграють вчителі, пріоритетним завданням у формуванні яких має бути активізація їх суб'єктної позиції, яка передбачає вмотивованість та здатність до саморозвитку. Саме тому все більшу увагу як зарубіжних, так і вітчизняних науковців привертає проблема професійної мотивації як міри розвитку суб'єктності майбутніх фахівців.